سلام پوهنتون
د شرعیاتو او قانون پوهنځی
د فقه او قانون د ماسترۍ پروګرام

د افغانستان اسلامي امارت
د لوړو زده‌کړو وزارت
د علمي چارو معینیت

د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون حکمونه د اسلامي فقهې په رڼا کې

(د ماسترۍ رساله)

محصل: عبدالهادي

لارښود استاد: وزیر محمد سعیدي

کال: ۱۴۰۳ هـ ش

سلام پوهنتون

د شرعياتو او قانون پوهنځی

د فقه او قانون ماسترۍ

برنامه

د افغانستان اسلامي امارت

دلوړو زده کړو وزارت

د علمي چارو معينيت

د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظيم د قانون حکمونه د اسلامي فقهي په رڼا کې

ماسترۍ دورې رساله

محصل: عبدالهادي

لارښوداستاد: وزير محمد (سعيدي)

کال: ۱۴۰۳ هـ ش

بسم الله الرحمن الرحيم

سلام پوهنتون

د شرعیات اوقانون پوهنځی

د فقه اوقانون دیپارتمنټ

د ماستری بورډ

تصدیق نامه

ښاغلی عبدالهادی د محبوب الهی زوی د ID: SH-MSF-s1400-886 نمبر لرونکی، د فقه اوقانون د نهمې دورې محصل د ماسترۍ مرحلې رساله چې عنوان یې: د افغانستان د ځمکولې د چارو د تنظیم د قانون حکمونه د اسلامي فقهې په رڼا کې د سه شنبه ورځ په ۱۵ / ۱۲/ ۱۴۰۲هـ ل نېټه یې په بریالیتوب سره دفاع کړه او د حکم پلاوي د ارزونې پر اساس د ۸۲ (نمرو په عدد) دوه اتیا (نمرو په حروفو) مستحق وګرځید، له الله تعالی څخه ورته د لازیاتې بریا غوښتونکي یو.

د حکم پلاوي اعضاء :

شماره	داستاذ نوم	عضویت	لاسلیک
۱	سرمحقق سید حبیب شاکر	دحکم پلاوي عضو	[signature]
۲	دکتور محمد ابراهیم صافی	د حکم پلاوي عضو	[signature]
۳	استاد وزیر محمد سعیدی	لاربنود او دحکم پلاوي مشر	[signature]

دماسترۍ د بورډ آمر.................... علمي مرستیال ....

لنډیز (خلاصه)

لکه څرنګه چې انسان الله جل جلاله یو اجتماعي مخلوق پیدا کړی دی او دوی ته یې د ښه ژوند کولو لپاره خپل پیغمبران رالیږلي دي، تر څو د ښو اعمالو په ترسره کولو او د بدو اعمالو نه د منع کولو لارې چارې ور وښایې او ځینې داسې مسایل چې د انسانانو د ژوند مختلف اړخونه تنظیم کوي؛ صلاحیت او واک یې بشر ته پرېښودلی دی تر څو دوی فکر وکړي او د خپل ژوند د بهبود په خاطر داسې قوانین رامنځته کړي چې د اسلامي فقهې سره مخالف نه وي، نو د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم قانون هم یو د هغو مهمو قوانینو څخه شمارل کیږي چې مونږ یې څېړنې او تفصیل ته ضرورت لرو ترڅو د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون پیژندنه ، د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون تاریخچه ، د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون مقایسه له اسلامي فقهې سره او داسې ډېر نور موضوعات چې د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون اړوند دي، باید د اسلامي فقهې په رڼا کې وڅېړل شيچې په دې ترتیب ددې څېړنې په وسیله ددې قانون (د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم په قانون کې چې کوم تعریف د ملکیت لپاره ذکر شوی دی ، په هغو کې عقار لفظ ذکر شوی دی ، خو په اسلامي فقه کې چې کوم تعریف د ملکیت ذکر شوی دی ، په هغو کې د عقار لفظ نه دی ذکر شوی ، د اسلامی فقهې په تعریف کې له منفعت او عین څخه ګټه اخېستنه ذکر شوي ده ، چې دا په خپله په عقار کې شاملېږي، بل دا چې په دغه جمله کې چې په دغه عقار کې یوازې مالک تصرف کولای شي ، اسلامي فقه او قانون یو شانته دي.

په مال کې د غیاب موجودېدلو مسله دافغانستان په مدني قانون کې نه ده څرګنده، دافغانستان په مدني قانون کې هم ورته مسله نشته اوټولوفقهاووکه سني وي اوکه شیعه، په دې اړه ډېر بحثونه کړي دي، خو د افغانستان په مدني قانون کې دا موضوع مطرح نه ده د دې مسلې د حل لپاره د مدني مسؤلیت په قانون کې یوه نیمګړتیا شتون لري چې باید تصویب شي.

کلیدي اصطلاحات: ځمکه، اجاره، قانون، فقه، ملکیت، مالک، مشاع ځمکه او غصب.

فهرست

لومړی فصل

د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د.. **Error! Bookmark not defined.**

قانون پېژندنه او تاریخچه... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مبحث: د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون پېژندنه: .... **Error! Bookmark not defined.**

دویم مبحث: د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون موخې.................... **Error! Bookmark not defined.**

درېیم مبحث: د افغانستان د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون تاریخچه .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مبحث: ځمکه... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې پېژندنه .... **Error! Bookmark not defined.**

دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ځمکې پېژندنه... **Error! Bookmark not defined.**

دوهم مطلب: د اسلامي فقهې په اساس د ځمکې ویش:.. **Error! Bookmark not defined.**

درېیم مطلب: د کورونو ویش:... **Error! Bookmark not defined.**

درېیم مبحث: د ځمکو ملکیت .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: په قانون کې د ملکیت پېژندنه .... **Error! Bookmark not defined.**

دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ملکیت پېژندنه.. **Error! Bookmark not defined.**

لومړی په قرانکریم کې د ځمکې د ملکیت پېژندنه .... **Error! Bookmark not defined.**

دویم: په نبوي احادیثو کې د ځمکې د ملکیت پېژندنه: .... **Error! Bookmark not defined.**

درېیم مطلب: د ځمکې د ملکیت اسباب .... **Error! Bookmark not defined.**

څلورم مبحث: د ځمکې مالک... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې د مالک پېژندنه .... **Error! Bookmark not defined.**

دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ځمکې د مالک پېژندنه..................................... **Error! Bookmark not defined.**

پنځم مبحث: ځمکه د عقار ملکیت په توګه .... **Error! Bookmark not defined.**

لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې یا عقار پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د عقارپېژندنه.. Error! Bookmark not defined.
شپږم مبحث: د ځمکې متصرف .... Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې د مُتَصَرِفْ پېژندنه..................................... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ځمکې د مُتَصَرِفْ پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
اووم مبحث: د ځمکې میراث .... Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې د ورثوو پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ورثوو پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
اتم مبحث: غیر کرنیزه ځمکه... Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د غیر کرنیزي ځمکې پېژندنه.................................... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د غیرکرنېزي ځمکې پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
نهم مبحث: وَقْفِيْ ځمکه... Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د وقفي ځمکې پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د وقفي ځمکې پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
د وقف مشروعیت او جواز: .... Error! Bookmark not defined.
لسم مبحث: مَشَاعْ ځمکه... Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د مَشَاعْ ځمکې پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د مشاع ځمکې پېژندنه..................................... Error! Bookmark not defined.
یوولسم مبحث: د ځمکې مستَحِقْ.. Error! Bookmark not defined.
لومړی مطلب: په قانون کې د ځمکې د مستَحِق پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
لومړۍ درجه مستحق: .... Error! Bookmark not defined.
دویمه درجه مستحق:.. Error! Bookmark not defined.
دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د ځمکې د مستَحِق پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.
دوولسم مبحث: بزګر .... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: په قانون کې د بزګر پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې دبزګر پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

د بزګرۍ تعریف د فقهاوو له نظره: .... Error! Bookmark not defined.

د بزګرۍ حکم د فقهاوو له نظره: .... Error! Bookmark not defined.

د بزګرۍ یا مزارعة د جواز حکم: .... Error! Bookmark not defined.

دیارلسم مبحث: د ځمکې اجاره .... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: د اجارې پېژندنه، د اجارې د مشروعیت دلایل .... Error! Bookmark not defined.

د اجارې د مشروعیت دلائل: .... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب: په قانون کې د اِجَاْرِېْ پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

دریم مطلب: د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم په قانون کې د ځکمې د اجارې د ټاکلو موده او ندازه Error! Bookmark not defined.

د حق الاجارې اخیستل .... Error! Bookmark not defined.

د حق الاجارې په اندازه کې زیاتوالی .... Error! Bookmark not defined.

د اجارې د قرارداد د فسخ حالتونه .... Error! Bookmark not defined.

د اجاره اخیستونکې مړینه او د اجارې ورکونې منع .... Error! Bookmark not defined.

د اجارې په هکله د اختلافاتو حل .... Error! Bookmark not defined.

څورلسم مبحث: د ځمکې غصب .... Error! Bookmark not defined.

لومړ ی مطلب: په قانون کې د غصب پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

دوهم مطلب: په اسلامي فقه کې د غصب پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

د غصب حرمت: .... Error! Bookmark not defined.

د غصب حرمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په احادیثو: .... Error! Bookmark not defined.

پنځه لسم مبحث: د ځمکې قباله .... Error! Bookmark not defined.

لومړی مطلب: په قانون کې د قبالې پېژندنه .... Error! Bookmark not defined.

لومړی مبحث: د اسلامي فقې په رڼا کې د وقفي ځمکو څېړنه .... Error! Bookmark not defined.

الف: د ځمکې د غاصب مجازات: .... **Error! Bookmark not defined.**

پایله 10

مناقشه .... **Error! Bookmark not defined.**

وړاندیزونه 11

د قراني ایتونو فهرست .... **Error! Bookmark not defined.**

د نبوي احادیثو فهرست .... **Error! Bookmark not defined.**

مأخذونه 13

پایله

له پورته لیکنې او رسالې څخه زه لاندې نتایجو ته ورسیدم:

د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم د قانون د احکامو او اسلامي فقې په رڼا کې د قانون احکام روښانه شو.

په افغانستان کې د قانون ګذارۍ په برخه کې د اسلامي شریعت اهمیت څرګند شو او په دې اړه له ډیرو احکامو خبر شوو.

د اسلامي فقهې هغه ستر منزلت روښانه شو، چې د علومو لپاره ډیر احکام پکې شتون لري.

مقنیینو ته د تقنین په برخه کې د دې جرئت ورکړ شو، چې د قانون جوړونې په هره برخه کې د اسلامي فقهې د اصولو او قواعدو رعایت وکړي.

د ځمکې د مالک ملکیت، حقوق، په قانون او فقه کې یې تصرف او واک، د ځمکې په ویش کې د ورثوو حقوق، د کرنیزو او غیر کرنیزو ځمکو پېژندنه، احکام او مسائل ذکر شو.

د بزګر، اجاره کوونکي، په قانون او فقه کې د دوی حقوق، احکام او اړوند نور موضوعات هم وڅیړل شو.

په وقف شوي ځمکه جومات، مدرسه، یا نورو ابادیو جوړولو حکم، یا د وقف شوي ځمکې خرڅول او پیسې په نورو خیریه کارونو کې لګول، یا د جومات اضافه شیان په نورو کارونو کې لګولو حکمونه مو ولوستل.

ځمکو ته قانوني لاسرسی نشودل شوی پرمختللې ده خو له اداري فساد سره د مبارزې او د پراوونو د طی کولو لنډوالي او ساده والي ته په دې برخه کې جدي پاملرنې ته اړتیا شته.

د ځمکې د ملي پالیسۍ په تصویب سره د هېواد د ځمکوالۍ د نظام لپاره چې د ځمکوالۍ د نظام ټول ګټور اړخونه یې څېړلي دي، د یوه هر اړخیز او برخلیک ټاکونکي سند په توګه په تیوري کې او یو څه په عملي ساحه کې هم ترلاسه شوې ده.

وړاندیزونه

د افغانستان د ځمکوالۍ چارو د تنظیم قانون حکمونه د اسلامي فقهې په رڼا کې د دغه تېزس (تحقیق) په پای کې لاندې ټکي پېشنهادوم:

۱. علمي تحقیق د ژوند په ټولو چارو کې ضروري ده او په دې برخه کې باید لا نور تحقیق او څېړنې وشي.

۲. د ځمکوالۍ چارو پورې اړوند موضوعات اکثره په کلیوالو سیمو کې ډېر رامنځته کېږي، کلیوالو سیمو وګړو لپاره دې د پوهاوي ورکشاپونه د قانون او اسلامي شریعت په رڼا کې دایر شي.

۳. حکومت باید د ځمکو پورې اړوند شخړو د حل لپاره یو اسان او لنډ پروسیجر وړاندې کړي، چې ترڅو په کم وخت سره یوه شخړه حل کړی شي.

٤. دا چې د ځمکو پر سر ډېری شخړې په میراث او په دې پورې نورو اړوندو موضوعاتو رامنځته کېږي، باید زموږ د جومات ملا امامان د جمعې او اخترونو په لمونځو په تقریرونو کې د میراث په اړه د ممبر د لارې عامه پوهاوی ترسره کړي، د اسلامي شریعت احکام خلکو ته بیان کړي.

٥. همدارنګه حکومت باید د ځمکوالۍ چارو په تنظیم قانون نوې کتنه وکړي، هغه موضوعات د اسلامي شریعت سره په ټکر کې دي باید ترې حذف شي او نور هغه موضوعات چې د دې ټولنې اړتیا لیدل کېږي باید په کې ځای پرځای شي.

ألف: د نوي عصر ځوانانو ته باید په پښتو ژبه د قانونپوهنې معلومات وړاندې کړای شي، تر څو د تخلف او قانون ماتونې مخنیوی وشي.

ج: له علماوو څخه هیله ده چې معتبر او معتمد کتابونه پښتو ژبې ته وژباړي، تر څو د مطالعې خاوندان معلومات ترلاسه کړي، ځکه دا پر موږ د خپلو ولسونو صمیمه حق هم دی.

د: د محصلانو څخه هیله کوم چې د خپلو لیکنو په تر سره کولو کې د پوره دقت څخه کار واخلي او خپلي لیکني د الله جل جلا له د رضا تر لاسه کولو او ټولني ته د خدمت کولو په موخه وکړي.

ذ: د افغانستان عدلیې وزارت باید غصب مخنیوي لپاره اشد مجازات وټاکي او د غاصبینو په وړاندې لازم اقدامات وکړي او د مغصوبینو حقوق دې پر وخت

ور وسپاري، کومې دوسيې چې د غصب اړوندې په قضاتو سره ثبت دي بايد جدي پاملرنه وکړي، تر څو په راتلونکي کې نور خلک ترې عبرت واخلي او له دې کړنې ځانونه وساتي.

همدارنګه د ځمکولی چارو په قانون کې نوې کتنې وکړي او ځينې د اشد مجازاتو مادې پکې اضافه کړي.

د هیواد د قانون ګذاری څخه د تقنين په برخه کې په کلکه دفاع وکړي او متخلفينو په وړاندې دې عاجل اقدامات ترسره کړي.

د سلام پوهنتون د رهبري څخه هيله لرم چې محصلانو ته د تيزس ليکلو سهولتونه ايجاد کړي.

ر: همدارنګه د استادانو څخه هيله کوم چې د محصلانو سره پوره همکاري وکړي او د لازمو اصلاحاتو لارښوونه ورته وکړي .

پر اسلامي نظام د غصب شوو ځمکو بېرته راګرځول لازم دي، ځکه چې لا هم دا يوه اساسي او لويه ستونزه ګڼل کېږي، چې اوس د اسلامي امارت د بيا واکمنېدو وروسته د امير المؤمنين له خوا د ځمکو د غصب مخنيوي او غصب شويو ځمکو د استرداد مقرره د ۱٤٠١هـ ق کال د لړم د مياشتې په (١٤) مه نېټه خپره شوې ده، بېلابېلې دولتي ځمکې د غاصبينو څخه بېرته راګرځول شوي دي.

مأخذونه

1) القران الكريم.

2) ابن أمير الحاج: محمد بن محمد الحنبلي، چاپ کال: 1419هـ/1999م، التقرير والتحبير، وتحقيق: عبد الله محمود محمد عمر، ناشر: دار الكتب العلمية – بيروت، طبع: لومړى.

3) ابن رشد الحفيد: أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن أحمد بن رشد القرطبي الشهير (وفات: 595هـ)، بداية المجتهد ونهاية المقتصد تاريخ نشر: 1425هـ - 2004 م، ناشر: دار الحديث – القاهرة.

4) أبو القاسم، محمد بن أحمد بن محمد بن عبد الله، ابن جزي الكلبي الغرناطي (وفات: 741هـ) القوانين الفقهية.

5) ألباني: ناصر الدين محمد ، تحقيق: زهير الشاويش طبع: دوهم، چاپ کال: 1405 هـ - 1985 م إرواء الغليل، چاپ: المكتب الاسلامي بيروت.

6) البجيرمي: سليمان بن محمد بن عمر المصري الشافعي (وفات: 1221هـ)، تاريخ نشر: 1415هـ - 1995م، تحفة الحبيب على شرح الخطيب = حاشية البجيرمي على الخطيب ناشر: دار الفكر.

7) البخاري: علاء الدين عبد العزيز بن أحمد كشف الأسرار تحقيق عبد الله محمود محمد عمر. ناشر دار الكتب العلمية، چاپ کال: 1418هـ - 1997م.

8) البخاري: محمد بن إسماعيل أبو عبدالله الجعفي، صحيح البخاري، محقق: محمد زهير بن ناصر الناصر، بيروت، دار طوق النجاة، لومړى چاپ. دار الكتب العلمية.

9) البلخي، نظام الدين په مشرۍ د هند يو شمير العلماوو ليكلى دى، الفتاوى الهندية، چاپ: دار الفكر، طبع: دوهم، چاپ کال: 1310 هـ .

10) البهوتي: منصور بن يونس بن إدريس ، وفات (1051هـ) طبع کال: 1402هـ، كشاف القناع، تحقيق: هلال مصيلحي | مصطفى هلال، ناشر: دار الفكر – بيروت.

11) حقوقي اصطلاحاتو قاموس. کابل پوهنتون. چاپ کال ۱۳۸۷ هـ ش
12) خطیب بغدادی: دکتور محمد علی ، وقف درآئنه فقه وقانون، چاپ مرکز تحقیقات علوم اسلامی امام قتیبه بغلانی.
13) د افغانستان اسلامي امارت، عدلیې وزارت. (1421هـ ق) پرلپسې ګڼه (۷۹۵). د افغانستان اسلامي امارت د ځمکوالۍ چارو د تنظیم قانون.
14) د افغانستان اسلامي جمهوریت، عدلیې وزارت. (1387هـ ش) پرلپسې ګڼه فوق العاده ګڼه(958). د ځمکوالۍ د چارو د تنظیم قانون.
15) د ملکیت حق. (ب ت). ترتیب: چکي دفتر، حقوقو څانګه، عدالت پروژه.
16) الدر المختار، لابن عابدین حاشـیة رد المحتار علي الدر المختار، لابن عابدین،محمد أمین بن عمر بن عبد العزیز عابدین الدمشـقي الحنفي. بیروت: دار الفکر.
17) دکتر سید احمد علی هاشمی و دکتر ابراهیم تقی زاده .حقوق اموال ومالکیت.
18) دهلوي: کفایت المفتي، فتاوی مفتي کفایت الله ، چاپ: مکتبه اعزازیه پشاور.
19) الرحیبانی: مصطفی بن سعد بن عبده السیوطي شهرة، مولدا ثم الدمشقي الحنبلي (وفات: 1243هـ) چاپ کال: 1415هـ - 1994م، غایة المنتهی، ناشر: المکتب الإسلامي، طبع: دوهم.
20) الرملي: شـمس الدین محمد بن أبي العباس أحمد بن حمزة شـهاب الدین (وفات: 1004هـ)، چاپ کال: - 1404هـ/1984م، نهایة المحتاج، ناشر: دار الفکر، بیروت.
21) الزحیلي: أ.د. وَهْبَة، أسـتاذ ورئیس قسـم الفقه الإسـلاميّ وأصـوله، بجامعة دمشق، الفِقْهُ الإسلاميُّ وأدلَّتُهُ الشَّامل للأدلّة الشَّرعيَّة والآراء المذهبيَّة وأهمّ النَّظريَّات الفقهيَّة وتحقیق الأحادیث النَّبويَّة وتخریجها، ناشر : دار الفکر - سوريَّة – دمشق، طبع: دار الفکر، چاپ ځای: دمشق.
22) السرخسي شمس الدین أبو بکر محمد بن أبي سهل، المبسوط، تحقیق: خلیل محي الدین المیس، ناشر: دار الفکر للطباعة والنشر والتوزیع، بیروت، لبنان.
23) الشربیني: شمس الدین، محمد بن أحمد الخطیب الشافعي (وفات: 977هـ)، چاپ کال: 1415هـ - 1994م، مغني المحتاج، ناشر: دار الکتب العلمیة، طبع: لومړی.

24) عبد الغني بن طالب بن حمادة بن إبراهيم الغنيمي الدمشــقي الميداني الحنفي (وفات: 1298هـــ) اللباب شرح مختصر الكتاب، تحقيق وحواشي: محمد محيي الدين عبد الحميد، ناشر: المكتبة العلمية، بيروت – لبنان.
25) عدليې وزارت، رســمي جريده (۱۳۹٦). پرلپســې (۱۳٥٤) ګڼه، د ځمکوالۍ چارو د تنظيم قانون.
26) العســقلاني: أحمد بن علي بن حجر أبو الفضــل الشــافعي، الفتح الباري شـرح البخاري، ناشــر: دار المعرفة - بيروت، 1379، رقم وأبواب وأحاديث: محمد فؤاد عبد الباقي، تخريج: محب الدين الخطيب، تعليق: عبد العزيز بن عبد الله بن باز.
27) فخر الدين عثمان بن علي الزيلعي الحنفي. تبيين الحقائق، ناشــر دار الكتب الإسلامي.، چاپ کال: 1313هـ، چاپ ځای: القاهرةمصر.
28) القادری: شيخ القران ډاکټر محمد طاهر. اسلام کا تصور ملکيت. ص ۷۰. منهاج القران پرنټرزلاهور. د چاپ کال ۲۰۰۸ م
29) قانت: دکتور فخر الدين، ګهيځ خپرندويه ټولنه، د ميراث علم.
30) الکاساني: علاء الدين ابي بکر بن مسعود, البدائع الصنائع في ترتيب الشرائع. ناشر : دار الکتب العلمية.
31) کمال الدين محمد بن عبد الواحد الســـيواســـي المعروف بابن الهمام (وفات: 861هـ) فتح القدير، چاپ: دار الفکر.
32) کاتوزيان: دکتور ناصر. اموال ومالکيت.
33) الماوردي أبو الحســـن علي بن محمد بن محمد بن حبيب البصـــري البغدادي، الشــهير بالماوردي (وفات: 450هــــ) الأحكام الســلطانية ناشـر: دار الحديث – القاهرة.
34) مجلة الاحکام العدليه د فقهي مســايلو د قواعدو مجموعه.لومړی ټوک ۱۳۸۱ ه ش.
35) المرغيناني: علي بن أبي بكر بن عبد الجليل الفرغاني ، أبو الحسن برهان الدين (وفات: 593هـــ) محقق: طلال يوسف ناشر: دار احياء التراث العربي - بيروت – لبنان الهداية في شرح بداية المبتدي.

36) المقدســي: عبد الرحمن بن محمد بن أحمد بن قدامة الجماعيلي الحنبلي، أبو الفرج، شمس الدين (وفات: 682هـــ)، الشرح الكبير، ناشر: دار الكتاب العربي للنشر والتوزيع، تحقيق: محمد رشيد رضا صاحب المنار.
37) المهذب في فقه الإمام الشــافعي، إبراهيم بن علي بن يوســف الشــيرازي أبو إسحاق،چاپ: بيروت.
38) ندوی: اسـتاد راشـد حسـين. فقه ميسر .مترجمان اسـتاد عبدالروف مخلص او سيد جمال الدين هروی .
39) نظام الدين عبدالله، حقوق عينی. انتشارات سعيد. چاپ سوم ۱۳۹۰ ه ش.
40) النووي: أبو زكريا محيي الدين يحيى بن شرف (وفات: 676هـ)، روضة الطالبين، محقق : عادل أحمد عبد الموجود - على محمد معوض، الناشــر : دار الكتب العلمية.
41) وزارة الأوقاف والشـئون الإسـلامية – الكويت،طبع كال: (1404 - 1427 هـــ)، الموسوعة الفقهية الكويتية.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانۀ مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af